illa hora tentatio, quam visus incautus in virgine excitaverat, conquievit. Haec exempli causa de tentatione luxuriae sint dicta. NOVICIUS: Quibus armis resistendum est his septem vitiis, de [1]) quibus iam sermo in longum protractus est? MONACHUS: Virtutibus eis oppositis. NOVICIUS: Quid sunt virtutes vel unde dicuntur? MONACHUS: Virtutes sunt qualitates mentis, quibus recte vivitur. Dicuntur autem virtutes, quasi contra vitia stantes. Stare debet contra superbiam humilitas, contra iram lenitas, contra invidiam caritas, contra tristitiam spiritalis iocunditas, contra avaritiam largitas, contra gulam potus cibique parcitas, contra luxuriam castitas. Quod si in pugna tentationum virtutes vitiis effectae fuerint superiores, victoriam meritum, et meritum praemium sequitur aeternum. Quod perseveranti se daturum pollicitus est Dominus noster Jesus Christus, qui est via in exemplo, veritas in promisso, vita in praemio. Ipsi cum Patre et Spiritu sancto honor et imperium in saecula saeculorum. Amen.

DISTINCTIO QUINTA
DE DAEMONIBUS.

CAPITULUM I.

De eo quod daemones sint, quod multi sint, quod mali sint et hominibus infesti.

RECTE post tentationem tractandum videtur esse [2]) de tentatoribus. Daemones anthonomasice [3]) dicuntur tentatores, quia maxime [4]) tentatio mentem impellens ad peccandum, vel ipsis fit [5]) auctoribus, vel incentoribus. Si diabolus primum hominem tentavit in paradiso, si Christum tentare praesumsit in deserto, quem hominum [6]) tentare non audebit in hoc mundo? Duo siquidem angeli cuilibet homini sunt deputati,

1) de om ADP. — 2) BC esse videtur. — 3) BCP anthonomatice. — 4) BC omnis. — 5) C maxime fit vel ipsis. — 6) BCP hominem.

Digitized by Google

bonus ad custodiam, malus ad exercitium. NOVICIUS: De angelis sanctis mihi nulla [1]) inest dubietas, quin sint, quia Prophetarum scripta de illis saepe loquuntur. Quod vero daemones sint, quod multi sint, quod mali sint, et quod incendiis aeternis deputati sint, ex scripturis utriusque testamenti vellem mihi demonstrari. MONACHUS: Plurima ad haec probanda exstant [2]) testimonia. De Lucifero, id est, diabolo, propter decorem suae creationis sic dicto, eiusque casu ait Isaias: *Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris?* et cetera [3]). Quod factus sit diabolus, et quod de coelo ceciderit, testis est Salvator, qui ait: *Vidi Satanam tanquam fulgur de coelo cadentem* [4]). De quo Job: *Quadam die cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam et Satan* [5]). Et in Psalmo David loquens de Juda proditore: *Diabolus*, inquit, *stet a dextris eius* [6]). Item Abacuc de Christo: *Egredietur diabolus ante pedes eius* [7]). Et in aliis multis locis diabolum scriptura commemorat. Quod autem solus non fuerit, nec solus ceciderit, testatur Johannes in Apocalypsi dicens: *Factum est proelium magnum in coelo; Mychael et angeli eius pugnabant cum dracone, et draco pugnabat et angeli eius; et non valuerunt, neque locus eorum inventus est amplius in coelo* [8]). Factus est per malitiam suam draco Lucifer gloriosus, de cuius decore ac pulchritudine per Ezechielem dicitur: *Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia atque decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum*, et cetera [9]). Decima pars angelorum creditur cecidisse. Unde ob multitudinem Apostolus vocat eos aereas potestates [10]). Cadendo enim aerem repleverunt. De quorum malitia Propheta Christo dicit in Psalmo: *Malitia* [11]) *eorum, qui te oderunt, ascendit semper* [12]). Et Dominus in Evangelio Judaeis: *Vos opera patris vestri diaboli facitis. Ille mendax fuit ab initio, et pater eius* [13]). Quod hominibus infestus sit, testis est Job, qui ait: *Absorbebit fluvium, et non mirabitur*, id est, infideles: paganos scilicet, Judaeos et haereticos; *et habet fiduciam quod in-*

1) BCD nulla mihi. — 2) C exsistunt. — 3) Isai. 14, 12. — 4) Luc. 10, 18. — 5) Job 1, 6. — 6) Psal. 108, 6. — 7) Habac. 3, 5. — 8) Apoc. 12, 7. — 9) Ezech. 28, 12. — 10) Ephes. 2, 2. — 11) DP et corr A superbia. — 12) Psal. 73, 23. — 13) Johan. 8, 41. 44.

Digitized by Google

fluat Jordanis in os eius [1]), scilicet fideles baptizati [2]). Unde Apostolus Petrus nos admonet dicens: *Fratres, vigilate, sobrii estote, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret; cui resistite fortes in fide* [3]). Quod de uno dicitur, de ceteris intelligendum est, quia saepe numerus singularis pro plurali ponitur [4]). Quod aeternaliter damnandi sint, habetur ex verbis Domini, qui in iudicio reprobis dicturus est: *Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius* [5]). Bene autem in quinta distinctione loquendum arbitror de daemonibus, quia quinarius a philosopho apostaticus vocatur, eo quod ceteris numeris imparibus coniunctus, et per se ipsum multiplicatus, semper se ipsum vel in capite vel in fine ostendit [6]). Sic diabolus a quaternario perpetuae firmitatis recedens, primus cum hominibus malis, quasi numeris inaequalibus, sociatur, semper in principio vel in [7]) fine operis vel sermonis, illius nequitia demonstratur. NOVICIUS: Satis mihi fateor probatum esse, unde haesitavi, divinae scripturae testimoniis; neque mihi satisfactum fateor, nisi eadem vivacibus declares exemplis. MONACHUS: Daemones esse, multos esse, malos esse, plurimis tibi exemplis potero probare.

CAPITULUM II.

De Henrico milite, qui daemones esse non credens per nigromanticum illos vidit.

Miles quidam Henricus nomine, de castro Falkinstein [8]) oriundus, pincerna fuit Caesarii monachi nostri, tunc Abbatis Prumiae. Et sicut eodem Caesario recitante didici, cum iam dictus miles daemones esse dubitaret, et quicquid de illis audiret vel audisset [9]), quasi frivolum reputaret, quendam clericum Philippum nomine in nigromantia famosissimum accersivit, et ut daemones sibi ostenderet, cum multa instantia [10]) petivit. Cui cum ille responderet, visio daemonum horribilis

1) Job 40, 18. — 2) BC Jordanis, id est, fideles baptizati, in os eius. — 3) Petr. I, 5, 8—9. — 4) BC ponitur pro plurali. — 5) Matth. 25, 41. — 6) C ostendat. — 7) in om AD. — 8) Falkenstein, castrum in Dorso Canino. — 9) D quicquid audiret de illis vel audisset, BC quicquid de illis audisset. — 10) BC instantia multa.

Digitized by Google

est, periculosa est, neque hos omnibus expedit [1]) videre; et cum miles importune nimis instaret, adiecit: Si securum me feceris, quod neque a cognatis sive ab amicis tuis nihil mihi ex hoc mali eveniat [2]), si forte a daemonibus deceptus vel territus vel [3]) laesus fueris, acquiescam tibi. Et fecit eum securum. Die quadam tempore meridiano, eo quod tunc maiores habeat vires daemonium meridianum, Philippus militem in quoddam bivium duxit, gladio illum circumcircinavit, circuli legem infra circulum posito praedixit, et ait: Si aliquod membrorum tuorum extra hunc circulum ante meum reditum extenderis, morieris, quia mox a daemonibus extractus, peribis. Monuit etiam, ut nihil petentibus daret, nil promitteret, nec se signaret. Et adiecit: Multis modis te daemones tentabunt et terrebunt, nec tamen tibi nocere poterunt, si mandata mea custodieris. Discessitque ab eo. Solo sedente illo in circulo, ecce vidit contra se venientes inundationes aquarum, deinde audit grunnitus porcorum, flatus ventorum, et alia phantasmata his similia multa, quibus illum daemones terrere moliebantur. At quia iacula praevisa minus feriunt, contra haec a semetipso confortatur. Novissime vero contemplabatur in nemore vicino quasi umbram humanam tetram, summitatem arborum excedentem [4]), quae ad ipsum properabat. Et intellexit statim, quia diabolus esset, ut fuit. Qui ut circulum attigit, stetit, et quid sibi vellet militem interrogavit. Erat autem quasi magnus vir, imo maximus et nigerrimus, vesteque [5]) subnigra indutus, et tantae deformitatis, ut in eum miles respicere [6]) non posset. Cui sic ait: Bene fecisti veniendo, ego enim videre te desideravi. Ad quid? inquit. Et ille: Multa de te audivi. Respondente diabolo, quid de me audivisti? subiecit miles: Pauca bona, et multa mala. Ad quod diabolus: Saepe me iudicant et condemnant homines sine causa. Ego neminem [7]) nocui, neminem laedo, nisi provocatus. Philippus magister tuus, bonus amicus meus est, et ego illius; quaere si unquam illum offenderim. Ego facio quod illi placet, et ipse mihi in omnibus obtemperat. Vocatus ab illo, modo huc veni ad te. Tunc miles: Ubi fuisti,

1) BC neque omnibus expedit illos; paulo post cum add C. — 2) ACDP evenerit. — 3) vel add B. — 4) ADP ascendentem. — 5) que add BC. — 6) BC miles in eum respicere, D in eum respicere miles. — 7) R nemini.

Digitized by Google

quando te vocavit? Respondit daemon: Tantum ex illa parte maris fui, quantum ab hoc loco distat usque ad mare. Et ideo iustum est, ut in aliquo munere laboribus meis respondeas. Cui miles: Quid vis? Respondit ille: Volo et rogo, ut des mihi palliolum [1]) tuum. Dicente milite, non tibi dabo; poposcit cingulum, deinde ovem unam de grege. Quae cum omnia negaret, novissime gallum domus eius petivit. Cui cum diceret, quid opus habes gallo meo? respondit daemon: Ut cantet mihi. Et ille: Quomodo caperes eum? Respondit iterum daemon: Non solliciteris de hoc, tu tantum da mihi illum. Tunc miles: Ego nihil dabo tibi. Et adiecit: Dic mihi, unde est tibi tanta scientia? Dixit daemon: Nihil fit mali in mundo, quod me lateat. Et ut hoc scias verum esse, ecce in tali villa et [2]) in tali domo virginitatem tuam perdidisti, ibi [3]) et ibi peccata illa et illa commisisti. Et non potuit contradicere miles, quin verum diceret. NOVICIUS: Non puto, quin miles aliquando eadem confessus fuerit peccata. Quomodo ergo scire potuit diabolus confessa? MONACHUS: Quia cum voluntate iterum peccandi miles confessus fuit, diaboli scientiam in nullo minuit. NOVICIUS: Placet quod dicis, quia idem dixisse te [4]) recolo in distinctione tertia capitulo sexto. MONACHUS: Cumque rursum diabolus nescio quid postularet, et ille dare [5]) renueret, quasi eum rapere vellet et extrahere, manum contra eum extendit, atque in tantum terruit, ut retrorsum cadens clamaret. Audita eius voce, Philippus accurrit, in cuius adventu phantasma mox disparuit. Ab illa hora miles idem semper pallidus fuit, nativum colorem nunquam recuperavit, emendatius vivens, et daemones esse credens. Non est diu, quod defunctus est.

CAPITULUM III.

De sacerdote, qui per diabolum a circulo extractus et confractus tertia die mortuus est.

Eodem tempore sacerdos quidam stolidus eundem Philippum rogavit atque remuneravit, ut sibi daemones ostenderet. A quo cum fuisset, modo supradicto, in circulo positus et instructus, a diabolo territus et extractus est, atque ita ante-

1) ADP pallium. — 2) et om BC. — 3) BD et ibi. — 4) BC te dixisse; paulo post in om ACDP. — 5) dare om B.

Digitized by Google

quam adveniret Philippus, confractus, ut tertia die moreretur. Cuius domum Walerammus Comes de Lutzelinburg confiscavit. Ego eundem Philippum vidi, qui ante paucos annos procurante, ut creditur, magistro et amico suo diabolo occisus est.

CAPITULUM IV.

Item de clerico, qui apud Toletum dolo diaboli extractus et ad inferos ductus et magistri sui querimoniis reductus, factus est monachus.

Retulit mihi bonae memoriae monachus noster Godescalcus de Volmuntsteine, quod silere non debeo. Cum die quadam rogaret praedictum [1]) Philippum, ut aliqua sibi recitaret de arte sua mirabilia; respondit ille: Ego dicam vobis rem satis mirabilem, temporibus meis apud Toletum veraciter gestam. Cum plures ex diversis regionibus scholares in eadem civitate studerent in arte nigromantiea, iuvenes aliqui de Suevia atque Bauwaria stupenda quaedam et incredibilia a suo magistro audientes, et utrumnam vera essent probare volentes, dixerunt illi: Magister, volumus ut ea quae nos doces, oculo tenus ostendas, quatenus aliquem ex studio nostro fructum capiamus. Quos cum averteret, et non acquiescerent, eo quod natio illa gens sit mirabilis, hora idonea in campum illos duxit, gladio [2]) circa illos circulum fecit, monens sub interminatione mortis, ut infra circulum se cohiberent, et ne aliquid rogantibus darent, vel ab offerentibus reciperent praecepit [3]). Secedens ab eis paululum, daemones carminibus suis advocavit. Mox assunt illi in formis militum decenter armatorum, militiae circa iuvenes ludos [4]) exercentes. Nunc lapsum simulabant, nunc lanceas et enses contra eos extendebant, omnibus modis satagentes, ut illos extra circulum [5]) extraherent. Qui cum sic nihil proficerent, in puellas speciosissimas se transformantes, choreas circa illos ducebant, variis anfractibus iuvenes invitantes [6]). Ex quibus una forma ceteris praestantior unum ex scholaribus elegit. Ad quem quotiens venisset chorizando, totiens anulum aureum porrigebat,

1) C dictum, B eundem. — 2) B et gladio. — 3) praecepit om BC; mox B et secedens. — 4) ADP ludos circa iuvenes. — 5) BC extra circulum eos. — 6) B incitantes.

Digitized by Google

intus suggerendo, et foris motu corporis ad amorem suum illum inflammando. Quae cum per multas vices hoc actitasset, victus iuvenis, digitum contra anulum extra circulum porrexit, quem illa mox per eundem digitum extrahens, nusquam comparuit. Capta praeda, conventus malignantium in turbinem resolvitur. Fit clamor et strepitus discipulorum, accurrit magister, de raptu consocii [1]) omnes conqueruntur. Quibus ille respondit: Ego sine causa sum, vos me coegistis. Ego vobis praedixeram, non eum amodo videbitis. Ad quod illi: Nisi nobis restituas illum [2]), interficiemus te. Timens tamen [3]) vitae suae, sciens Bauwaros esse furiosos, respondit: Ego tentabo, si spes aliqua sit de illo. Vocansque principem daemoniorum, fidele suum ministerium ad memoriam illi revocans, dixit, disciplinae eius multum esse derogandum, seque a discipulis occidendum, nisi iuvenis restitueretur. Cui diabolus compassus respondit: Crastino concilium [4]) propter te in tali loco celebrabo, tu esto praesens, et si aliquo [5]) modo illum per sententiam obtinere poteris, gratum habebo. Quid plura? Ad imperium principis concilium malignantium cogitur. De violentia in discipulum facta magister [6]) conqueritur. Ab adversario respondetur: Domine, inquit, non illi feci iniuriam, non violentiam, magistro suo inobediens fuit, legem circuli non custodivit. In hunc modum illis contendentibus, diabolus daemonem quendam sibi collateralem de sententia interrogavit, dicens: Olivere [7]), semper curialis fuisti, contra iustitiam personam non accipis, solve quaestionem huius litis. Respondit ille: Ego iuvenem restituendum esse iudico magistro suo. Moxque ad adversarium conversus, ait: Redde illum, quia nimis ei importunus fuisti [8]). Ceteris sententiae eius assensum praebentibus, ad mandatum iudicis eadem hora scholaris ab inferis reducitur, magistro suo restituitur, concilium solvitur, ad discipulos reducta praeda magister laetus revertitur. Cuius vultus ita erat macer et pallidus, color tam immutatus, ut hora eadem a sepulchro videretur resuscitatus. Qui sociis apud inferos visa [9]) recitans, quam Deo contraria

1) B et prC socii. — 2) B nisi restituas nobis illum, C nisi eum nobis restituas, P nisi nobis restituas. — 3) C tandem. — 4) BC consilium; sic et infra. — 5) D in aliquo. — 6) ACDP a magistro. — 7) conf. infra cap. 35. — 8) C importunus fuisti ei, D importunus ei fuisti. — 9) BC visa apud inferos.

Digitized by Google

et exsecrabilis foret illa disciplina, magis exemplo, quam verbo ostendit; et a loco recedens, in quodam ordinis nostri monasterio monachum se fecit. NOVICIUS: Recordor nunc illorum duorum, iuvenis videlicet, qui apud Toletum defuncti socii admonitione conversus est, et alterius clerici, cui visa poena Lantgravii conversionis causa fuit, sicut dictum est in distinctione prima capitulo tricesimo tertio et capitulo tricesimo quarto. MONACHUS: Conradus senex monachus noster retulit mihi, se ante conversionem nocte quadam in plenilunio, demonstrante sibi quodam clerico nigromantico, in diversis formis daemones vidisse. Unde dubium non est, quin sint, qui sic ab hominibus videri, audiri et [1]) sentiri possunt. NOVICIUS: Licet satis mihi probatum sit, daemones esse, magis tamen delectarer de his testimonia religiosorum, quam saecularium audire. MONACHUS: Quod daemones sint, et [2]) multi sint, non dubiis, sed verissimis, non saecularium, sed claustralium personarum tibi ostendam exemplis, de quibus nihil omnino dubitabis.

CAPITULUM V. *)

De Hermanno Abbate Loci sanctae Mariae, qui in diversis formis daemones vidit.

Dominus Hermannus nunc Abbas Loci sanctae Mariae, quantae sit vir religiositatis, quantaeve gravitatis, bene nosti. Iste ante conversionem ecclesiae Bonnensis erat canonicus, vir nobilis et de alto sanguine natus. Factus vero monachus in Hemmenrode, non multo post cum emitteretur conventus noster de eodem claustro, primus ei Abbas efficitur, et post annos paucos nobis [3]) per electionem ablatus, eidem in Abbatem promotus restituitur. Erat tunc temporis illic conversus quidam, Henricus nomine, magister cuiusdam grangiae, quae Hart vocatur, vir bonus et iustus, maturus aetate, et corpore virgo. Iste inter reliqua dona, quae acceperat a Domino, saepe nocturnis horis, in choro maxime [4]), in diversis formis daemones discurrere [5]) vidit. Haec cum in confessione iam dicto retulisset Hermanno, illius exemplo videndi daemones

1) et om BC. — 2) B quod daemones, et quod, CD quod daemones sint, quod. — *) Homil. I. p. 101—104. — 3) nobis add BC. — 4) BC saepe in choro, nocturnis horis maxime. — 5) ADP currere; paulo post C Hoc.

Digitized by Google

desiderio accensus, intentissime Deum oravit, ut sibi hanc gratiam donare dignaretur. Statimque exauditus est. In proxima vero sollemnitate sancti Martini cum staret in matutinis, contemplatus est daemonem unum in forma rustici quadrati inferius iuxta presbyterium intrare. Habebat enim pectus latum, scapulas acutas, collum breve, capillum in fronte satis superbe tonsoratum, crines reliquos sicut haristas [1]) dependentes. Ascendens venit ad quendam novicium, stans coram illo. Quem cum dominus Hermannus, qui tunc temporis non erat Abbas [2]), intuitus fuisset, oculosque parumper avertisset, ac denuo illum videre voluisset, disparuerat. Alio tempore transformans se daemon in caudam vituli, et super formam [3]) cadens, cui idem novicius se apodiabat [4]), motu levissimo trahebat se ad novicium. Cuius scapulas cum eadem cauda tangeret, mox in psalmodia fallebatur novicius. Qui cum super articulos se demitteret [5]), regulariter satisfaciens, daemon quasi turbine impulsus, ad longitudinem cubiti unius recessit ab eo, sicque disparuit. Non enim spiritus ille superbiae, qui blandimento caudae suae tertiam partem stellarum post se trahit [6]), ad unius humilitatis signum stare potuit. Novicius iste nonnus Alexander fuit, nunc Prior in Claustro. Verisimile est, tunc eum aliquid levitatis cogitasse, quando per motum levem tentatus est et impeditus. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: In nocte vero sancti Kuniberti cum staret in choro Abbatis, tunc simplex monachus, vidit iuxta presbyterium duos daemones intrare, et paulatim ascendere ad stallum Abbatis, inter chorum monachorum atque noviciorum. Qui cum venissent contra angulum, ubi parietes conveniunt, exsiliit daemon tertius, duobus se socians, et cum illis exiens. Tam prope enim transeuntes venerunt ei [7]), ut manu illos tangere posset. Quos diligentius intuens, consideravit quod pedibus terram non tangerent, utpote aereae potestates. Habebat enim [8]) unus ex duobus prioribus femineum vultum,

1) aristas. — 2) C Abbas non erat, B Abbas non fuerat. — 3) conf. IV, 45. VIII, 6. — 4) hoc est, innitebatur. Homil. IV. p. 77: „paxilli validi iustorum sunt exempla, in quibus se apodiare debet infirmitas nostra". Ex quo loco hic addidi pronomen se, a nostris libris praetermissum. — 5) BDP dimitteret. Sensus est: cum veniam faceret, digitis tangendo terram. — 6) Apoc. 12, 4. — 7) C ei venerunt, B eum venerunt. — 8) B autem.

Digitized by Google

in capite vero [1]) velamen nigrum, nigro circumdatus pallio. Et sicut mihi retulit, monachus ille, qui tertium daemonem iuxta se foverat, satis erat murmuriosus [2]) et non parum accidiosus, in choro libenter dormiens, et invitus psallens, hilarior ad potandum, quam ad cantandum. Breviores vigiliae videbantur ei semper longissimae. Alio itidem tempore, in vigilia, ut puto, sancti Columbani, tunc eo exsistente Priore, cum chorus Abbatis inciperet primum matutinarum Psalmum, scilicet: *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me* [3])? daemones in choro adeo multiplicati sunt, ut ex illorum concursu et discursu mox in eodem Psalmo fratres fallerentur [4]). Quos cum chorus oppositus conaretur corrigere, daemones transvolaverunt et se illis miscentes ita eos [5]) turbaverunt, ut prorsus nescirent quid psallerent. Clamavit chorus contra chorum. Dominus Abbas Eustachius, et Prior Hermannus, qui haec vidit, a stallis suis semoti, cum satis ad hoc conarentur, non poterant illos ad viam psalmodiae reducere, neque vocum dissonantias unire. Tandem Psalmo illo modico et valde usitato, cum labore pariter atque confusione qualicunque modo expleto, diabolus, totius confusionis caput, cum suis satellitibus abcessit, et pax turbata psallentibus accessit. Quem eadem hora praedictus Prior in forma draconis, hastae habentem longitudinem, evolare vidit, et hoc iuxta lampadem in choro ardentem, ne eius abcessus latere posset contemplantem. Reliqui daemones umbrosa habebant corpora, infantibus maiora, quorum facies ferro de igne extracto erant simillimae. NOVICIUS: Ex quo tot daemones congregati fuerant in loco uno ad impedimentum congregationis unius [6]), non dubito quin innumerabiles sint in orbe terrarum. MONACHUS: Teste Evangelio, legio intraverat hominem unum [7]). Unde quia multi sunt et mali, et ad impedimentum salutis nostrae, ut praedictum est, heu nimis parati, consulo, ut dum [8]) stamus ad psallendum, circumspecti simus et intenti, ferventes et humiles, ne meritum sancti fervoris exstinguat vitium superbae vociferationis. In quantum enim maligni spiritus turbantur in cordis nostri devotione, in tantum laetificantur in superba vocum exaltatione. Cum [9]) nocte quadam hebdomada-

1) C eius. — 2) BC murmurosus. — 3) Psal. 3. — 4) libri fallerent. — 5) eos add BC. — 6) CP unius congregationis. — 7) Marc. 5, 9. — 8) BC cum. — 9) AD dum.

Digitized by Google

rius invitatorii [1]) antiphonam inciperet, et monachus ei proximus voce mediocri Psalmum intonaret, Herwicus, tunc Subprior [2]), cum ceteris senioribus eadem voce qua ille inceperat, psallere coepit. Stabat iuvenis quidam minus sapiens in inferiori pene parte chori, qui indigne ferens Psalmum tam submisse inceptum, fere quinque tonis illum exaltavit. Subpriore ei resistente, ille cedere contemsit, et cum multa pertinacia victoriam obtinuit. Cuius partes in proximo versiculo quidam ex opposito choro adiuverunt. Propter scandalum et dissonantiae vitium ceteri cesserunt. Mox is, qui supra [3]), vidit daemonem de monacho sic triumphante quasi candens ferrum prosilientem, et in oppositum chorum in eos, qui eius partem roboraverant [4]), se transferentem. Ex quo colligitur, quod magis Deo placeat [5]) humilis cantus cum cordis devotione, quam voces etiam [6]) in coelum arroganter exaltatae. Alia quadam nocte, cum praevenisset [7]) fratres ad vigilias, et stans in loco suo propter aeris claritatem considerandam oculos direxisset ad fenestram, quae est in fronte ecclesiae, obiecit se visui eius daemon quidam in Aethyopis effigie, magnus et nigerrimus, ac si hora eadem ab igne infernali fuisset extractus. Qui ad eum per chorum superiorem veniens, ipsumque pertransiens, egressus est. Alio itidem tempore, cum modicum se movisset a stallo suo ad commonendum fratres, conspexit daemonem inter stallum Abbatis atque Prioris intrare cum impetu, ipso aspectu horribilem nimis. Qui cum in chorum Prioris nequiter respexisset, et vidisset sibi ingressum non patere propter ipsum, eo quod viam occupasset, raptim se in chorum noviciorum deposuit, et cuidam monacho seniori illic sedenti se coniunxit. Iste supradicto monacho, qui daemonem iuxta se foverat, dissimilis in moribus non erat, bibulus scilicet, accidiosus et libenter murmurans. Ecce ista debent esse terrori monachis accidiosis. NOVICIUS: Tam ista quam illa, quae te in distinctione superiori de vitio accidiae dixisse recolo, omnes qui in choro libenter dormiunt et inviti psallunt, merito terrere debent. MONACHUS: Saepius daemones per chorum

1) invitatorium appellatur Psalmus nonagesimus quartus. — 2) librorum nostrorum lectionem, Prior, emendavi ex Homilia. De Herwico tunc Subpriore, postea Priore, vide infra XI, 10. — 3) scilicet Hermannus. — 4) libri in eum — roboraverat; mox se om ABDP. — 5) ADP placet Deo. — 6) etiam add C; paulo post BP exaltare. — 7) BC pervenissent.

Digitized by Google

in formis minutissimis discurrere, saepius in diversis locis eosdem contemplatus est terribiliter scintillare. Sentiens aspectum illorum oculis esse nocivum, nec ignorans nequitiam illorum, die quadam, missa dicta de Spiritu sancto, oravit Deum, ut se ab huiusmodi visionibus liberaret. Statim affuit inimicus in forma lucidissimi oculi, habentis quantitatem pugni, in quo quicquid erat vivere putabatur. Ac si diceret: Modo diligenter considera me, quia de cetero non videbis me. Postea tamen eum vidit, sed non tam manifeste, et [1]) tam saepe, ut prius. Factus Abbas in Loco sanctae Mariae, cum nobilis femina, Aleidis nomine, Comitissa de Froizbreth, tanquam loci fundatrix ibi sepeliretur [2]), et adhuc corpus eius iaceret in feretro, vidit daemonem ipsum feretrum circumgyrantem, et, quasi aliquid sui iuris perdidisset, ita omnes eius angulos oculorum indagine [3]) lustravit. Nondum est annus [4]), quod, Prior noster, dum post sepulturam cuiusdam conversi nostri ad horam canonicam chorum intraret, et nescio quid de saecularibus foris tractasset, diabolum, tanquam ducem viae, ante illum ingredi conspexit. Erat autem forma assumti corporis admodum subtilis, ad instar nubis. Deinde, diebus paucis [5]) elapsis, nocte quadam, infra matutinas, in simili illum specie coram iam dicto Priore stare conspexit. NOVICIUS: Quid est quod personam huius venerandi Abbatis, cum scriberes de Infantia Salvatoris Homelias Morales, et pene omnes praedictas visiones ibi poneres, ita personam eius [6]) celare studuisti? MONACHUS: Ipse ex multa caritate secreta sua mihi revelans, tunc temporis ne eum proderem prohibuit, quod postea tamen, importunitate mea victus, concessit. Sciebam enim personae illius gravitatem posse non modicam scribendis praebere auctoritatem. Cuiusdam venerabilis magnarumque virtutum viri, cuius tam nota fuit sanctitas, et tam probata auctoritas, ut nemo de illius dictis merito dubitare debeat, nunc recordor: quorum visiones tam praesentibus quam futuris poterunt esse [7]) exemplum terroris.

1) C nec. — 2) BC ibi sepeliretur tanquam loci fundatrix. — 3) BC ita oculorum indagine omnes eius angulos. — 4) D annus elapsus. — 5) BC paucis diebus. — 6) personam eius om DR. — 7) BC esse poterunt.

Digitized by Google

CAPITULUM VI.

De Christiano monacho, qui daemones vidit.

In Hemmenrode sacerdos quidam venerabilis ad conversionem venit, nomine et opere Christianus. Huic daemones multum importuni fuerunt [1]), et saepe illos vidit tam ante conversionem quam post. Huius tempore alter quidam saecularis sacerdos, nomine Karolus, in eodem coenobio factus est novicius, et erat eius in probatione socius Prior noster Ysenbardus [2]). Hic instinctu diaboli, cuius consilio utebatur, gulae et carnis suae commodis nimis consentiens, infirmitates saepius simulavit: pede claudicavit, lecto decubuit. Qui cum positus in infirmitorio [3]) tantum carnem nutriret, et spiritum negligeret, vadens vel rediens de privata cum claudicaret, et in coquinam respiciendo, quae ibi praepararentur infirmis, consideraret, praedictus Christianus [4]) diabolum eum sequi vidit, qui eo modo quo ille claudicaverat, et ipse claudicavit, et sicut introspexerat introspexit, in nullo ab illius gestibus discrepans. Tandem infra annum probationis deficiens, reversus est ad ollas Aegypti, et secuta est caro carnem. — Fratribus ad laborem post Capitulum praeparatis [5]), cum starent circa auditorium, et exspectarent tabulae percussionem, essentque aliqui ex eis remissi per otiosam signorum consignificationem, vidit vir ille beatus cattos foeda quadam adustione maculatos, imo sub eorum specie daemones, caudarum suarum motibus eisdem blandiri, et continuatis vicibus corporum suorum compressionibus, in signum familiaritatis, illos demulcere. Eos vero qui gravitatem suam servabant, nec respicere quidem audebant. — Die quadam cum orationis gratia ante quoddam se altare [6]) prostravisset, diabolus in bufonem maximum, ad instar gallinae, se transformans, ante eius ora resedit. Quo viso territus, ilico surrexit et fugit, hora eadem dolos diaboli minus observans. NOVICIUS: Videntur mihi tres istae visiones contra tria vitia satis esse necessariae; prima contra vitium gulositatis, secunda contra vitium vanitatis, tertia contra taedium orandi. MONACHUS: Licet non videamus, diabolus saepe

1) BC erant. — 2) BC Ysenbrandus; sic et infra XI, 3. — 3) B infirmatorio. — 4) ADP praedictum, omisso Christianus. — 5) BC fratribus post Capitulum praeparatis ad laborem. — 6) BCD altare se.

Digitized by Google

per huiusmodi phantasmatum horrores dulcedinem in [1]) nobis exstinguit orationis. Haec mihi dicta sunt a supramemorato Hermanno Abbate, necnon et Waltero monacho de Birbech, qui illi familiares fuerunt. Reliqua eius acta et visiones audies in distinctione septima.

CAPITULUM VII.

De daemonibus, qui visi sunt Maguntiae in superba veste feminae.

Retulit mihi quidam civis honestus, asserens suis temporibus Maguntiae, si bene memini, hoc quod dicturus sum contigisse veraciter [2]). Die quadam Dominica, cum [3]) sacerdos in ecclesia, cuius erat plebanus, circuiret, et aqua benedicta populum aspergeret, ad ostium ecclesiae veniens, matronam quandam pompatice venientem, et ad similitudinem pavonis variis ornamentis pictam obviam habuit, in cuius cauda vestimentorum [4]), quam trahebat post se longissimam, multitudinem daemonum residere conspexit. Erant enim parvi ut glires, nigri sicut Aethyopes, ore cachinnantes, manibus plaudentes, et sicut pisces intra sagenam conclusi saltantes. Revera ornatus muliebris sagena diaboli est. Quod [5]) ut vidit, daemonum quadrigam foris exspectare fecit; plebem advocavit, daemones ne fugerent adiuravit. Territa illa stetit, et ut visiones populus videre mereretur, quia vir bonus ac iustus fuit, orationibus obtinuit. Intelligens mulier ob vestimentorum superbiam sic se a daemonibus derisui habitam [6]), domum rediit, vestimenta mutavit, et tam ipsi quam ceteris feminis eadem visio occasio facta est humilitatis. NOVICIUS: Si tot sunt daemones, qui nos miseros homines instigant ad culpam, puto quia multi erunt, qui consentientes trahent ad poenam. MONACHUS: De hoc magis te [7]) instruam exemplis quam verbis.

1) in om BC. — 2) BC veraciter contigisse. — 3) C dum. — 4) BC vestimentorum cauda. — 5) ADP quos. — 6) ADP esse derisam. — 7) BP te magis.

Digitized by Google

CAPITULUM VIII.

De sacerdote de Ditkirgen, qui in obitu suo multitudinem vidit daemoniorum. Item probatio quod plures sint mali [1]) homines, quam daemones.

In Ditkirgen sanctimonialium monasterio, quod in opido Bonnensi situm est, sacerdos quidam defunctus est, Adolphus nomine, vir valde saecularis et lubricus, iam dicti monasterii plebanus. Hic, sicut mihi retulit quidam sacerdos, qui fuerat Bonnensis [2]) canonicus, cum die quadam cum quodam suo cognato [3]) luderet in aleis, quidam ex parochianis eius flens supervenit, et ut matris suae confessionem audire, eamque communicare dignaretur, humiliter et [4]) cum lacrimis supplicavit. Respondente sacerdote: Non veniam nisi expleto ludo; et ille instaret, asserens infirmam exspectare non posse, commotus sacerdos secum ludenti dixit: Cognate, ego conqueror vobis de domino isto, qui me quiescere non sinit. Videns se ille nihil proficere, tristis ac gemens discessit, et infirma sine confessione atque viatico ab hac luce migravit. Die autem tertio is qui cum sacerdote luserat, defunctae filio occurrit, et sacerdotis querimoniae recordatus, illum sine causa occidit. Post haec et alia peccata plurima sacerdos idem peremtoriam incidit infirmitatem. Qui cum esset in desperatione, quaedam cognata eius sedens coram illo, cum signum contritionis videret in eo nullum [5]), tristis sic ait: Domine, debilis estis valde, praeparate vos propter Deum. Invocate illum, ut peccata vestra vobis dimittat, et spatium adhuc fructuosae poenitentiae concedat. Ad quod ille desperatus respondit: Vides horreum illud magnum ex opposito nostri? Non sunt in eius tecto tot calami, quot sunt circa me daemones congregati. Et hoc dicto, mox agonizans, exspiravit, eos videns adesse moriturus, quorum consilio vixerat sanus. Multa tibi de multitudine daemonum adhuc dicere possem, sed usque ad duodecimam distinctionem illud [6]) reservo. NOVICIUS: Cum mali male vivendo multos habeant daemones incentores, multos in morte accusatores, miror si tot in poenis habituri sint singuli tortores.

1) mali abest a libris nostris. — 2) C add ecclesiae. — 3) ADP suo cognato quodam. — 4) et om BC. — 5) B nullum videret in illo, C nullum in eo videret. — 6) B illa reservo, C reservo illa. Conf. IV, 60.

Digitized by Google

MONACHUS: Supra distinctione prima capitulo tricesimo secundo dictum est de Abbate Morimundensi, quod daemones animam ad locum [1]) poenarum portantes cruciaverunt. Similiter distinctione secunda capitulo sexto Hildebrandus latro Bertolpho post mortem apparens, multa millia daemonum dicebat animam suam foris praestolari. NOVICIUS: Si haec ita se habent, certum est plures esse daemones, quam homines malos. MONACHUS: Quantum ad praesens tempus, quaestionis huius solutionem scire non possumus; sed certum habemus, quod in fine mundi, quando completus fuerit numerus reproborum [2]), multo plures erunt mali homines, quam daemones. NOVICIUS: Unde hoc probatur? MONACHUS: Decima pars angelorum cecidit, ex quibus daemones facti sunt. Teste beato Gregorio, tot ascensuri sunt ex electis hominibus, quot ibi angeli remanserunt [3]). Secundum hoc novem partibus numerus [4]) hominum electorum transcendet numerum daemoniorum. Quis ergo dubitet [5]), quin incomparabiliter plures sint homines mali, quam boni? Nec in hoc mali homines aliquam recipient [6]) consolationem, quod numero longe plures erunt daemonibus, quia tanta est illorum naturalis potentia, tanta contracta malitia, tanta torquendi industria, ut unus multis millibus hominum in poenis adhibendis sufficere possit. Haec de multitudine malignorum spirituum dicta sint. Quod autem incomparabiliter mali sint et immisericordes, variis tibi pandam exemplis.

CAPITULUM IX.

De daemone, qui dixit se malle cum una anima a se decepta descendere in infernum, quam redire ad coelum.

Daemon quidam dum [7]) hominem a se obsessum horribiliter torqueret, et diversis per os eius garriendo diversa responderet, dictum est ei a quodam ex circumstantibus: Dic, diabole, si posses ad gloriam in qua fuisti redire, quid velles propter hoc laboris sustinere? Respondit ille: Si hoc esset in meo arbitrio, mallem cum una anima a me [8]) decepta descendere in infernum, quam redire ad coelum. Mirantibus

1) ADP loca; paulo post AD cruciaverint. — 2) AP reproborum numerus. — 3) Gregor. in Evang. Homil. XXXIV, 11. — 4) C angelorum numerus. — 5) ABDP dubitat. — 6) BC recipiant. — 7) BCP cum. — 8) a me add BC.

Digitized by Google

omnibus cur ita diceret, iterum hoc verbum respondit: Quid de hoc miramini? Tanta est malitia mea, et tam obstinatus sum in illa, ut non possim aliquid velle boni. Huic verbo alterius cuiusdam daemonis sermo non concordat.

CAPITULUM X.

De alio daemone, qui contraria dicebat.

In ecclesia [1]) beati Petri in Colonia [2]) cum femina quaedam a daemone obsessa miserabiliter tormentaretur, contigit ut alia obsessa superveniret. Mox una contra alteram coepit insurgere, clamoribus et contumeliis sic se invicem afficere, ut omnes miraremur [3]). Daemon daemoni dicebat: Miser, ut quid consentiendo Lucifero sic de gloria aeterna ruimus? Ad quod alter respondit: Quare fecisti? Cumque ille adhuc quasi poenitudinis verba proferret, alter subiunxit: Tace, poenitentia ista nimis est sera, redire non poteris. Vides quanta sit in illis obstinatia [4])? Idem spiritus malignus de reditu ad gloriam, sicut superior, interrogatus, verbum sermoni eius valde contrarium audiente me respondit: Si esset, inquit, columna ferrea et ignita, rasoriis et laminis [5]) acutissimis armata, a terra usque ad coelum erecta, usque ad diem iudicii, etiam si carnem haberem, in qua pati possem, me per illam trahere vellem, nunc ascendendo, nunc descendendo, dummodo redire possem ad gloriam in qua fui. NOVICIUS: Quid est quod tam contraria senserunt? MONACHUS: Daemon superior, sciens propositionem sibi factam prorsus impossibilem, malitiam suam ostendit; iste quantum boni perdiderit, verbis quibus valuit declaravit. NOVICIUS: Timentne daemones poenam sibi praeparatam? MONACHUS: Sentiunt et timent. Hinc est quod omnes exorcismi, qui ad illorum nequitiam [6]) enervandam fiunt, per ignem et extremum iudicium concluduntur. Quam parati sint ad nocendum hominibus, aliis tibi ostendam exemplis.

1) C monasterio. — 2) BC Coloniae. — 3) BC mirarentur. — 4) BC obstinatio; conf. II, 16. — 5) sic emendavi librorum lectionem: calamis. — 6) BC malitiam.

Digitized by Google

CAPITULUM XI.

De daemone, qui confessus est, se intrasse feminam, eo quod sibi tradita fuisset a marito.

Dum Abbas noster anno praeterito in Monte sancti Salvatoris iuxta Aquisgrani missam celebraret, finita missa oblata est [1]) mulier obsessa. Super cuius caput cum legisset lectionem evangelicam de ascensione, et ad illa verba: *Super aegros manus imponent, et bene habebunt* [2]), manum capiti eius imposuisset, daemon vocem emisit tam horribilem, ut omnes terreremur. Adiuratus ut exiret, respondit: Nondum vult Altissimus. Interrogatus quomodo intrasset, nec ipse respondit, nec mulierem respondere permisit. Postea confessa est, ad vocem mariti sui in commotione animi sui dicentis: Vade diabolo, quod [3]) intrare illum senserit per auriculam. Erat autem eadem femina de Aquensi provincia, et satis nota.

CAPITULUM XII.

Item de puero, quem diabolus invasit, cum ei pater diceret: Vade diabolo.

Homo quidam iratus, sicut audivi a quodam Abbate, dixit filio suo: Vade diabolo. Quem mox diabolus rapuit, et nusquam comparuit. NOVICIUS: Quid est quod filius punitus est ob peccatum patris, cum scriptura dicat: *Filius non portabit iniquitatem patris* [4])? MONACHUS: Idem quod supradicta mulier dixit, dico [5]). Utrumque fieri permisit Deus propter exemplum, ut dum iracundi in vexatione uxoris, mariti audierint cruciatus cordis, et in raptu filii, patris dolores, animi sui furorem cohibeant et a stultiloquio linguas compescant. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: Qui daemones esse dubitant, energuminos attendant [6]), quia dum per illorum ora diabolus loquitur, et in corporibus tam crudeliter debachatur, manifestum praesentiae suae indicium illis demonstrat. NOVICIUS: Verum diceres, si non esset

1) C est ei. — 2) Marc. 16, 18. — 3) quod habent BC ante ad vocem. — 4) Ezech. 18, 20. — 5) B idem quod de supradicta muliere dixi dico, C idem quae dixi de muliere supradicta dico, ADPKR eadem quae de supradicta muliere dixi, et hic dico. — 6) libri dubitat — attendat.

Digitized by Google

ibi aliqua [1]) simulatio. MONACHUS: Obsessos fuisse, saepe prodit Evangelium, produnt et Actus Apostolorum, et in multis locis Vitae vel Passiones Sanctorum. Quod autem quidam propter quaestum se obsessos simulent [2]), non nego; quod vero in quibusdam nulla sit fictio, subiecto probabitur exemplo.

CAPITULUM XIII.

De obsessa, quae dixit diabolum ligatum tribus verbis canonis.

Retulit mihi Gerardus Praepositus Pleysensis, mulierem obsessam, multis bene notam, Sigeberg [3]) venisse gratia curationis. Quae cum in oratorio sancti Mychaelis Archangeli de diversis interrogaretur, et incideret mentio de Lucifero apud inferos ligato, respondit per os eius diabolus: Stulti, quibus catenis putatis magistrum meum ligatum in inferno? Ferreis? Nequaquam. Tria verba posita sunt in silentio missae, quibus ligatus est. Requirentibus quibusdam ex fratribus: Quae sunt illa tria verba? dicere noluit, vel potius ausa non fuit, sed ait: Afferte mihi librum, et ego vobis ostendam illa. Allatus est ei liber missalis, et clausus porrectus. Quem illa aperiens, primo ictu canonem invenit, et digitum ponens super illum locum: *Per ipsum, et cum ipso, et in ipso*, in quibus memoria fit summae Trinitatis, ait: Ecce ista sunt tria illa verba, quibus ligatus est magister meus. Haec [4]) audientes ex monachis plures qui aderant, scientes mulierem illiteratam esse, aedificati sunt valde, vim verborum intelligentes. Per Patrem enim, et cum Filio, et in Spiritu sancto, quorum opera indivisa sunt, fortis ille ligatus est, et vasa eius direpta [5]).

CAPITULUM XIV.

De obsessa, quae in Insula sancti Nycholai prodidit reliquias.

In festo Omnium Sanctorum hoc anno cum essem cum Priore meo in Insula sancti Nycholai, quae vulgo Stupa vocatur, et

1) aliqua add BC. — 2) BD simulant. — 3) Sigeberg, nobilis abbatia nigri ordinis, a beato Annone fundata in rupe fortissima in oppido Siegburg: cui abbatiae subdita fuit praepositura Pleisensis in villa Ober-Pleis, haud procul disiuncta ab Heisterbach; vide Ph. E. Schwaben: Geschichte der Stadt, Festung und Abtei Siegburg. p. 131 sq. — 4) ADP hoc. — 5) Marc. 3, 27.

Digitized by Google

est monasterium sanctimonialium, vidimus ibi puellam ante adventum nostrum obsessam, sed tunc tam beneficio reliquiarum quam sororum orationibus liberatam. De qua nobis retulit eiusdem coenobii magistra, femina religiosa, quod die quadam, dum [1]) crudeliter ab immundo spiritu discerperetur, volens quidam clericus honestus illum probare, saccellum spinarum Dominicae coronae de tabula aurea, ea nesciente, tollens, et manu clausa super caput obsessae tenens, maximos ei clamores excitavit. Cui cum dicerent circumstantes, causam furoris eius ignorantes, quid clamas, diabole, quid habes? respondit: Hoc quod fuit in capite Altissimi, hoc [2]) caput meum deprimit et pungit, et dicitis mihi quid clamas? Et aedificati sunt valde circumstantes, maxime sorores, duplicis rei habentes verum experimentum, videlicet quod spinae essent verae, et quod femina veraciter obsessa esset [3]) a daemone. Quod si minus haec duo tibi sufficiunt exempla, recordare trium illorum daemoniorum in capitulo primo et secundo atque tertio distinctionis tertiae.

CAPITULUM XV.

Quomodo daemones sint in hominibus.

NOVICIUS: Cum de his mihi satisfactum sit, est adhuc quod me movet. Quidam asserunt, daemones non esse in hominibus, sed extra, eo quod castrum, non intus, sed extra dicatur obsideri. Alii contrarium sentiunt, innitentes verbis Salvatoris dicentis: *Exi ab eo, spiritus immunde* [4]). MONACHUS: Improprie dicitur exire, nisi quod intus est. Utrique tamen verum dicunt, secundum aliquid, scilicet quod in homine possit esse, et non esse. Non potest esse diabolus in anima humana, secundum quod Ginnadius [5]) in distinctione [6]) ecclesiasticorum docmatum diffinit, dicens: Daemonem per inergiam, id est, operationem, non credimus substantialiter illabi animae, sed applicatione et oppressione uniri. Illabi autem menti, illi soli possibile est qui creavit, qui natura subsistens incorpo-

1) BCP cum. — 2) hoc add BC. — 3) B veraciter esset obsessa, D esset veraciter obsessa, C veraciter obsessa foret. — 4) Marc. 5, 8. — 6) Gennadius de Eccles. Dogm. cap. 82. — 6) BC distinctionibus.

Digitized by Google

reus [1]), capabilis est suae facturae. Mentem hominis iuxta substantiam nihil implere potest, nisi creatrix Trinitas. NOVICIUS: Quid est ergo [2]) quod diabolus dicitur cor hominis intrare, tentare vel immittere? MONACHUS: Non aliter intrat vel implet vel immittit, nisi quod animam decipiendo in affectum malitiae trahit. Et haec est differentia inter adventum Spiritus sancti et spiritus maligni, quod ille proprie dicitur illabi, iste immitti. Spiritus sanctus exsistens intus in anima peccatrice per essentiam et potentiam et sapientiam, quasi de prope illi [3]) illabitur per gratiam. Spiritus vero malignus cum extra sit ut dictum est per substantiam, mala suggerendo et vitiis mentem afficiendo, quasi sagittam, suam immittit malitiam. Unde habes: *Immissionem per angelos malos* [4]). Hinc est quod homo post adventum Spiritus sancti plus et fortius potest diligere bonum, quam ante dilexit malum, quasi de remoto immissum. Cum diabolus dicitur esse in homine, non intelligendum est de anima, sed de corpore, quia in concavitatibus eius et in visceribus ubi stercora continentur, et ipse esse potest. NOVICIUS: Satis expeditus sum de quaestione hac; sed quaero, si adhuc aliquae viae sint aliae, quibus daemones hominibus soleant nocere? MONACHUS: Habent daemones mille nocendi artes, ex quibus quatuor tibi pandam. Quibusdam nocent falsa promittendo, aliis nocent per suos ministros in fide subruendo, nonnullis nocent in corpore eos laedendo, aliis quod periculosius est, in peccatis occidendo. Ista omnia iusto Dei fiunt iudicio, et de singulis tibi subiungam exempla.

CAPITULUM XVI.

De converso Campensi, qui promissione Episcopatus Halberstadensis deceptus, suspensus est.

In Campo, domo ordinis Cisterciensis, quae sita est in Episcopatu Coloniensi, sicut audivi a quodam sacerdote ordinis nostri, homine veridico, quem res non latuit, conversus quidam fuit, qui a monachis, cum quibus loquebatur, in tantum literas didicerat, ita ut textum legere sciret. Huiusmodi occasione illectus et deceptus, libellos sibi ad hoc idoneos occulte fecit

1) C in corpore eius; mox B corporabilis. Bernard. in Cant. Serm. V, 10. p. 24: „nullus angelorum, nulla animarum hoc modo mihi capabilis est, nullius ego capax.“ — 2) ADP ergo est. — 3) illi add BC. — 4) Psal. 77, 49.

Digitized by Google

conscribi, coepitque in vitio proprietatis delectari. Cumque huiusmodi [1]) studium eidem converso ad hoc nimis converso prohiberetur, amore discendi apostasiam incurrit. Modicum tamen propter aetatem profecit. Deinde ad monasterium poenitentia ductus rediens, et hoc usque tertio actitans, nunc ad scholas saeculares exeundo, nunc revertendo, diabolo copiosam in se praebuit materiam decipiendi. Visibiliter enim illi apparens in specie angeli, ait: Disce fortiter, quia futurum est, et a Deo diffinitum, ut Halberstadensis fias Episcopus. Stultus ille diaboli dolos non observans, sperabat in se antiqua renovanda fore miracula. Quid plura? Die quadam seductor converso se ingerens, clara voce et hilari facie [2]) dicebat: Hodie Episcopus Halberstadensis defunctus est, festina venire ad civitatem, cui a Deo Antistes destinatus [3]) es. Ipsius enim consilium mutari non potest. Statim miser de monasterio silenter exiens, nocte eadem in domo cuiusdam honesti sacerdotis iuxta opidum Xantense hospitatus est. Ut autem gloriose ad sedem suam veniret, nocte ante lucem surgens, equum hospitis valde bonum stravit, cappam eiusdem induit, ascendit et abiit. Mane familia domus, damno cognito, apostatam insequens apprehendit, a qua ad iudicium saeculare cum furto tractus, et per sententiam damnatus, non cathedram ut Episcopus, sed sicut fur patibulum ascendit. Vides ad quem finem promissio diaboli tendat? Alium conversum, etsi non tam manifeste, non minus tamen periculose decepit.

CAPITULUM XVII.

Item de converso, qui voce cuculi deceptus in apostasia mortuus est.

Narravit nobis anno praeterito beatae memoriae Theobaldus Abbas Eberbacensis, quod quidam conversus, cum nescio quo tenderet, et avem, quae cuculus dicitur, a voce nomen habens, crebrius cantantem audiret, vices interruptionis enumeravit [4]), et viginti duas inveniens, easque quasi pro omine accipiens, pro annis totidem vices easdem sibi computavit. Eia, inquit, certe viginti duobus annis adhuc vivam. Ut quid tanto tempore mortificem me in ordine? Redibo ad saeculum,

1) D eiusmodi. — 2) B vultu. — 3) D donatus. — 4) BC numeravit.

Digitized by Google

et saeculo deditus, viginti annis fruar deliciis eius [1]), duobus annis, qui supersunt, poenitebor. Haud dubium, quin diabolus qui supradictum conversum, ut Episcopus fieret, ad credendum induxerat aperto sermone, et huic suaserit, ut tali augurio fidem adhiberet, occulta suggestione. Sed Dominus, qui omne [2]) augurium odit, aliter, quam ille ordinaverat, disposuit. Nam duos quos poenitentiae deputaverat annos, eum in saeculo vivere permisit, et annos viginti deliciis ordinatos, iusto suo iudicio subtraxit. Ecce tales sunt promissiones diaboliçae. Quod autem nonnullos, imo plurimos, per ministros suos in fide subvertat, sequentia declarabunt.

CAPITULUM XVIII.*)

De duobus haereticis, qui apud Bizunzium miraculis phantasticis multis deceptis, ibidem exusti sunt.

Duo homines, non mente, sed habitu simplices, non oves, sed lupi rapaces, Bizunzium [3]) venerunt, summam simulantes religiositatem. Erant autem pallidi et macilenti, nudis pedibus incedentes, et quotidie ieiunantes; matutinis sollemnibus ecclesiae maioris nulla nocte [4]) defuerunt, nec aliquid ab aliquo praeter victum tenuem receperunt [5]). Cumque tali hypocrisi totius populi in se provocassent affectum, tunc primum coeperunt latens virus evomere [6]), et novas atque inauditas haereses rudibus praedicare. Ut autem eorum doctrinae populus crederet, farinam in pavimento cribrari [7]) iusserunt, et sine vestigii impressione super illam ambulaverunt [8]). Similiter super aquas gradientes non poterant mergi; tuguria etiam super se facientes incendi [9]), postquam in cinerem sunt redacta, egressi sunt illaesi. Post haec dixerunt turbis: Si non creditis verbis nostris, credite miraculis. Audiens talia Episcopus et Clerus, turbati sunt valde. Et cum eis vellent resistere, haereticos et deceptores diabolique ministros illos affirmantes, vix evaserunt, ut non a populo lapidarentur. Erat enim [10]) idem Episcopus vir bonus et literatus, atque de nostra pro-

1) BC et saeculi deliciis viginti annis fruar. — 2) omne add BC. — *) Homil. III. p. 58. — 3) Besançon. — 4) B nullo tempore, C nunquam. — 5) BC accipere voluerunt. — 6) B emittere. — 7) CP et pr A cribari. — 8) D deambulaverunt. — 9) C incendi facientes, B incendi fecerunt. — 10) B autem.

Digitized by Google

vincia natus. Bene illum novit senex monachus noster Conradus [1]), qui mihi ista retulit, et qui eodem tempore in eadem civitate fuit. Videns Episcopus nihil se verbis proficere, et per ministros diaboli populum sibi commissum in fide subverti, clericum quendam sibi notum, et in nigromantia peritissimum ad se vocans ait: Sic et sic per tales homines actum est in civitate mea. Rogo te ut investiges a diabolo per artem tuam, qui sint, unde veniant, vel qua virtute tanta ac tam [2]) stupenda operentur miracula. Impossibile est enim, ut signa faciant virtute divina, quorum doctrina Deo nimis est contraria. Dicente clerico: Domine, diu est quod arti huic renunciavi [3]); respondit Episcopus: Bene cernis quantum arter. Vel oportebit me doctrinae illorum [4]) consentire, vel a populo lapidari. Iniungo ergo tibi in remissionem peccatorum [5]) tuorum, ut mihi in hac parte acquiescas. Obediens clericus Episcopo, diabolum vocavit, causam suae vocationis sciscitanti respondit: Poenitet me recessisse a te. Et quia de cetero magis obsequiosus tibi esse desidero, quam fuerim, rogo ut dicas mihi, qui sint homines isti, quae doctrina eorum, vel qua virtute tanta operentur mirabilia. Respondit diabolus: Mei sunt, et a me missi, et quae in ore illorum posui, illa praedicant. Respondit clericus: Quid est quod laedi non possunt, nec in aquis mergi, neque igne comburi? Respondit iterum daemon: Cyrographa mea, in quibus hominia mihi ab eis facta, sunt conscripta, sub ascellis [6]) suis inter pellem et carnem consuta conservant, quorum beneficio talia operantur, nec ab aliquo laedi poterunt. Tunc clericus: Quid si ab eis tollerentur? Respondit diabolus [7]): Tunc infirmi essent sicut ceteri homines. Audiens ista clericus, regratiabatur daemoni dicens: Modo recede, et cum vocatus fueris a me, iterum venias. Reversus ad Episcopum, haec ei per ordinem recitavit. Qui magno repletus gaudio, totius civitatis populum in locum ad hoc idoneum convocavit, dicens: Ego pastor vester sum, vos oves. Si homines isti, ut dicitis, doctrinam suam signis confirmant, volo illos vobiscum imitari; sin autem, dignum est ut illis punitis, vos ad fidem patrum vestrorum mecum poenitentes revertamini. Respondit populus:

1) Conradus add BC; conf. I, 34. V, 4. — 2) tam add BR. — 3) BC abrenunciavi; conf. I, 34. p. 41. — 4) BC eorum. — 5) ADP omnium peccatorum. — 6) B acellis, C asellis. — 7) diabolus om ABD; P habet daemon.

Digitized by Google

Nos plurima ab eis signa vidimus. Quibus Episcopus: Sed ego illa non vidi. Quid multa? Placuit populo consilium. Vocati sunt haeretici. Affuit Episcopus. Accensus est focus in medio civitatis. Prius tamen quam intrarent, ad Episcopum secreto [1]) vocati sunt. Quibus ipse ait: Volo videre si aliqua circa vos habeatis maleficia. Quo audito, mox exspoliantes se [2]), cum magna securitate dixerunt: Quaerite diligenter tam in corporibus quam in vestimentis nostris. Milites vero, sicut ab Episcopo fuerant praemoniti, brachia eis levantes, et sub ascellis cicatrices obductas notantes, cultellis illas ruperunt, chartulas insutas inde extrahentes. Quibus acceptis, Episcopus cum haereticis ad populum exiens, facto silentio clamavit valide: Modo prophetae vestri ingrediantur ignem, et si laesi non fuerint, credam eis. Miseris trepidantibus, et dicentibus, non possumus modo intrare, Episcopo recitante, malitia eorum detecta est populo, et ostensa cyrographa. Tunc universi furentes, diaboli ministros, cum diabolo in ignibus aeternis cruciandos, in ignem praeparatum proiecerunt. Sicque per Dei gratiam et Episcopi industriam haeresis invalescens est exstincta, et plebs seducta atque corrupta, per poenitentiam mundata.

CAPITULUM XIX.

De haereticis Coloniae combustis.

Circa illa tempora sub Archiepiscopo Reynaldo Coloniae plures haeretici sunt comprehensi [3]), qui a literatis viris examinati et victi, per [4]) iudicium saeculare damnati sunt. Data vero sententia, cum ducendi essent ad ignem, unus illorum Arnoldus nomine, quem ceteri magistrum suum fatebantur, sicut narraverunt qui interfuerunt, panem et pelvim cum aqua sibi dari petivit. Quibusdam volentibus ut hoc fieret, viri prudentes dissuaserunt dicentes: Aliquid hinc [5]) fieri posset opere diabolico, quod infirmis esset in scandalum et in ruinam. NOVICIUS: Miror quid de pane et de [6]) aqua facere voluerit. MONACHUS: Sicut coniicio ex verbis cuiusdam alterius haeretici, qui ante hoc triennium a Rege Hispaniae comprehen-

1) B secrete. — 2) BC se exspoliantes. — 3) B comprehensi sunt haeretici, P sunt haeretici comprehensi. — 4) B examinati victi sunt et per. — 5) ACDP hic. — 6) de om BC.

Digitized by Google

sus est et combustus, sacrilegam ex eis facere volebat communionem, ut suis viaticum fieret [1]) ad aeternam damnationem. Nam quidam Abbas Hispanus ordinis nostri per nos transiens, qui cum Episcopo et Ecclesiarum praelatis eiusdem haeretici errores damnavit, eum dixisse referebat, quod rusticus quilibet in mensa sua, et de pane suo quo vesceretur, conficere posset corpus Christi. Erat enim idem maledictus faber ferrarius. NOVICIUS: Quid ergo actum est de haereticis Coloniensibus? MONACHUS: Ducti sunt extra civitatem, et iuxta cimiterium Judaeorum simul in ignem missi. Qui cum fortiter arderent, multis videntibus et audientibus, Arnoldus semiustis [2]) discipulorum capitibus manum imponens, ait: Constantes estote in fide vestra, quia hodie eritis cum Laurentio; cum tamen nimis discordarent a fide Laurentii. Cum esset inter eos virgo quaedam speciosa, sed haeretica, et quorundam compassione ab igne subtracta, promittentium [3]), quia vel eam viro traderent, vel si hoc magis placeret, in monasterio virginum locarent, cum verbo tenus consensisset, iam exstinctis haereticis, tenentibus se dixit: Dicite mihi, ubi iacet seductor ille? Cumque ei demonstrassent magistrum Arnoldum, ex manibus illorum elapsa, facie veste tecta, super exstincti corpus ruit, et cum illo in infernum perpetuo arsura descendit.

CAPITULUM XX *).

De haeresi Valdosiana in civitate Metensi.

Paucis annis elapsis, sub Episcopo Bertrammo, viro valde literato, orta est haeresis Valdosiana in civitate Metensi [4]), hoc modo. Cum idem Antistes in festivitate quadam populo in ecclesia [5]) praedicasset, duos homines ministros diaboli in turba stare conspiciens, ait: Video inter vos nuncios diaboli. Ecce illi sunt, digito eos ostendens [6]), qui me praesente in Monte Pessulano [7]) propter haereses damnati sunt et eiecti. Qui Episcopo durius responderunt, habentes in comitatu suo scholarem, qui more canino contra eum latrabat, iniuriis eum lascesciens [8]). Egressi vero de ecclesia, multitudinem populi

1) CP fieret viaticum — 2) BC semiustus. — 3) BC promittentibus. — *) Homil. I. p. 138. — 4) Metz. — 5) in Homilia addit, sancti Stephani. — 6) B demonstrans. — 7) Montpellier. — 8) P lacesciens, C lacessiens, B lacescens.

Digitized by Google

circa se congregantes, errores suos illis praedicaverunt. Quibus cum quidam ex clericis dicerent: Vos domini, nonne Apostolus dicit: *Quomodo praedicabunt, nisi mittantur* [1]? volumus scire quis vos miserit huc praedicare; responderunt illi: Spiritus. Non enim poterat illis Episcopus vim inferre propter quosdam potentes civitatis, qui eos in odium Episcopi fovebant, eo quod quendam usurarium defunctum ipsorum cognatum de atrio ecclesiae eiecisset. Revera missi fuerant a spiritu erroris, per quorum ora haereses Valdosianae, ab uno eorum sic dictae, in eadem civitate sunt seminatae, et necdum prorsus exstinctae [2]). NOVICIUS: Heu quod tot hodie haereses sunt in ecclesia. MONACHUS: Hoc furor et malitia diaboli effecit.

CAPITULUM XXI.

De haeresi Albiensium.

Temporibus Innocentii Papae praedecessoris huius, qui nunc Papatum tenet, Honorii, durante adhuc schismate, quod erat inter Philippum et Ottonem Reges Romanorum, diaboli invidia haereses Albiensium coeperunt pullulare, vel ut verius dicam, maturescere. Cuius vires erant tam validae, ut omne triticum fidei gentis illius versum videretur in lolium erroris. Missi sunt Abbates ordinis nostri cum quibusdam Episcopis, qui zizania rastro catholicae praedicationis eradicarent. Sed obsistente homine inimico, qui illa seminaverat, modicum ibi profecerunt. NOVICIUS: Quis fuit error illorum? MONACHUS: Quaedam [3]) haeresiarchae eorum collegerant puncta ex docmate Manichaei, quaedam ex erroribus, quae in Periarchon scripsisse fertur Origenes, plurima etiam, quae de suo corde finxerant adiicientes. Duo credunt cum Manichaeo principia, deum bonum et deum malum, id est, diabolum, quem dicunt omnia creare corpora, sicut deum bonum omnes animas. NOVICIUS: Moyses et corpora et animas confirmat Deum creasse, dicens: *Formavit Deus hominem,* id est, corpus, *de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae* [4]), id est, animam. MONACHUS: Si Moysen et Prophetas reciperent, haeretici non essent. Corporum resurrectionem negant;

1) Rom. 10, 15. — 2) BC haeresis Valdosiana — dicta — est seminata — exstincta. — 3) BC quidam, hic et paulo post. — 4) Genes. 2, 7.

Digitized by Google

quicquid beneficii mortuis a vivis impenditur irrident; ire ad ecclesias, vel in eis orare, nihil dicunt prodesse. In his deteriores sunt Judaeis et paganis, quia[1]) illa credunt. Baptismum abiecerunt; sacramentum corporis et sanguinis Christi blasphemant. NOVICIUS: Ut quid tantas a fidelibus persecutiones sustinent, si nihil ex hoc in futuro retributionis exspectant? MONACHUS: Gloriam spiritus dicunt se exspectare. Quidam supradictorum Abbatum monachus, cernens quendam militem in equo sedentem loqui cum aratore suo, haereticum illum aestimans, sicut fuit, propius accedens ait: Dicite mihi, probe vir, cuius est ager iste? Respondente illo, meus est; subiecit: Et quid de fructu illius facitis? Ego, inquit, et familia mea de eo vivimus, aliquid etiam erogo pauperibus. Dicente monacho, quid boni speratis de eleemosyna illa? respondit miles hoc verbum: Ut spiritus meus gloriose pergat post mortem. Tunc monachus: Quo perget? Ait miles: Secundum meritum suum. Si bene vixit, et hoc apud Deum meruit[2]), exiens de corpore meo, intrabit corpus alicuius futuri Principis, sive Regis, vel alterius cuiuslibet personae illustris[3]), in quo delicietur; si autem male, corpus intrabit miseri pauperisque, in quo tribuletur. Credidit stultus, sicut et ceteri Albienses, quod anima secundum meritum transeat per diversa corpora[4]), etiam animalium atque serpentum[5]). NOVICIUS: Foeda haeresis. MONACHUS: In tantum enim Albiensium error invaluit, ut brevi intervallo temporis infecerit usque ad mille civitates, et si non fuisset gladiis fidelium repressus[6]), puto quod totam Europam corrupisset. Anno Domini millesimo ducentesimo decimo praedicata est contra Albienses in tota Alemannia et Francia crux, et ascenderunt contra eos anno sequenti de Alemannia Lupoldus Dux Austriae, Engilbertus tunc Praepositus, postea Archiepiscopus Coloniensis, et frater eius Adolphus Comes de Monte, Wilhelmus Comes Juliacensis, et alii multi diversae conditionis atque dignitatis. Simile actum est in Francia, Normannia atque Pictavia[7]). Horum omnium praedicator et caput erat Arnoldus Abbas Cisterciensis, postea Archiepiscopus Nar-

1) BC qui. — 2) B vixerit — meruerit. — 3) ADP sive alterius cuiuslibet illustris personae. — 4) ADP per diversa transeat corpora. — 5) ADP serpentium. — 6) B gladio repressus fidelium. — 7) Poitou.

Digitized by Google

bonnensis. Venientes ad civitatem magnam, quae Biders [1]) vocatur, in qua plus quam centum millia hominum fuisse [2]) dicebantur, obsederunt illam. In quorum aspectu [3]) haeretici super volumen sacri Evangelii mingentes, de muro illud contra Christianos proiecerunt, et sagittis post illud missis clamaverunt: Ecce lex vestra, miseri. Christus vero Evangelii sator iniuriam sibi illatam non reliquit inultam. Nam quidam satellites zelo fidei accensi, leonibus similes, exemplo illorum, de quibus legitur in libro Machabaeorum [4]), scalis appositis, muros intrepide ascenderunt; haereticisque divinitus territis et declinantibus, sequentibus portas aperientes, civitatem obtinuerunt. Cognoscentes ex confessionibus illorum [5]) catholicos cum haereticis esse permixtos, dixerunt Abbati: Quid faciemus, domine? Non possumus discernere inter bonos et malos. Timens tam Abbas quam reliqui, ne tantum timore mortis se catholicos simularent, et post ipsorum [6]) abcessum iterum ad perfidiam redirent, fertur dixisse: Caedite eos. Novit enim Dominus qui sunt eius [7]). Sicque innumerabiles occisi sunt in civitate illa. Aliam itidem civitatem magnam, a re Pulchramvallem vocatam, quae sita est iuxta Tholosam, virtute divina obtinuerunt. In qua populo examinato, cum omnes promitterent se velle redire ad fidem, quadringenti quinquaginta in sua pertinacia indurati a diabolo permanserunt, ex quibus quadringenti combusti sunt in igne [8]), ceteri patibulis appensi. Idem actum est in ceteris civitatibus atque castellis, miseris se ultro morti [9]) ingerentibus. Tholosani vero artati, omnem promiserunt satisfactionem, sed ut postea patuit, in dolo. Nam perfidus Comes sancti Aegidii, princeps et caput omnium haereticorum, omnibus sibi in Concilio [10]) Lateranensi abiudicatis, feodis videlicet et allodiis, civitatibus et castris, et ex maxima parte eisdem a Comite Simone de Fortimonte, viro catholico, iure belli occupatis, in Tholosam se transtulit, de qua usque hodie fideles vexare et impugnare non cessat. Et sicut hoc anno dominus Conradus Episcopus Portuensis et Cardinalis, contra Albienses missus legatus, scripsit Capitulo Cisterciensi, quidam ex potentibus Tholosanae civitatis quiddam

1) Biterrae, hodie Beziers. — 2) C esse. — 3) C conspectu. — 4) Machab. II, 11, 11. — 5) BC eorum. — 6) BP illorum, C eorum. — 7) Tim. II, 2, 19. — 8) BC igne combusti sunt, omisso in. — 9) ADP mortibus. — 10) BD consilio.

Digitized by Google

tam horrendum in odium Christi et ad confusionem nostrae fidei egit, ut etiam ipsos Christi inimicos movere merito debeat. Juxta altare maioris ecclesiae ventrem suum purgavit, et palla altaris ipsas immunditias detersit. Ceteri vero furori furorem adiicientes, scortum super sacrum altare posuerunt; in conspectu [1]) crucifixi eo ibi abutentes. Postea ipsam sacram imaginem detrahentes, brachia ei praesciderunt, multo militibus Herodis deteriores, qui mortuo, ne eius crura frangerent [2]), pepercerunt. NOVICIUS: Quis non stupeat ad tantam patientiam Dei? MONACHUS: Longanimis est enim et patiens redditor [3]). Qui Damiatanos post victoriam, eo quod crucifixi collo fune alligata [4]), per plateas illum traxerunt [5]), in collo et in gutture tam terribiliter [6]) punivit, puto quia has blasphemias minime dissimulabit. Albienses antequam veniret contra eos exercitus Domini, ut supra dictum est, Miralimomelinum Regem de Marroch in auxilium sibi invitaverant. Qui de Affrica in Hispanias cum tam incredibili multitudine venit, ut totam Europam se obtinere posse speraret. Mandavit etiam Innocentio Papae, quia equos suos in porticu ecclesiae beati Petri deberet stabulare, et super illam vexillum suum figere. Quod ex parte impletum est, etsi secus quam ipse cogitaverat [7]). Et quia Deus frangit omne superbum, eodem tempore, anno scilicet [8]) gratiae millesimo ducentesimo duodecimo, septimo decimo Kalendas Augusti, de exercitu eius occisi sunt quadraginta millia pugnatorum [9]). Ipse vero in Sibiliam [10]) se transferens, ex dolore mortuus est. Cuius vexillum principale in bello captum Innocentio est transmissum, et in ecclesia praedicta ad Christi gloriam erectum. Haec de Albiensibus dicta sint. NOVICIUS: Si fuissent inter homines istos viri literati, forte non tantum errassent. MONACHUS: Literati cum errare incipiunt, etiam illiteratis, instinctu diabolico, plus et gravius desipiunt.

1) ABP aspectu; mox B ea pro eo. — 2) D frangerentur. Johan. 19, 33. — 3) Eccli. 5, 4. ADP Altissimus est enim patiens redditor. — 4) libri alligato; conf. IV, 45. p. 213. — 5) AP traxerint. — 6) ADP mirabiliter. De Damiatanorum blasphemia atque poena vide et infra VIII, 27. — 7) ABCP cogitasset. — 8) ADP scilicet anno. — 9) ADP eius sexaginta millia pugnatorum ceciderunt. — 10) Sevilla.

Digitized by Google

CAPITULUM XXII.

De haereticis Parisiis exustis.

Eodem tempore quo manifestatae sunt haereses Albiensium, in Parisiensi civitate, in qua fons est totius scientiae et puteus divinarum scripturarum, quibusdam viris literatis persuasio diabolica perversum instillavit intellectum. Quorum nomina sunt haec, magister Wilhelmus Pictaviensis Subdiaconus, qui legerat Parisiis de artibus et tribus annis studuerat in theologia, Bernardus Subdiaconus, Wilhelmus aurifex [1]) propheta eorum, Stephanus sacerdos de Veteri Curbuel, Stephanus sacerdos de Cella, Johannes sacerdos de Uncinis: isti omnes in theologia studuerant, excepto Bernardo; Dudo specialis clericus magistri Almerici [2]) sacerdotis, qui fere decem annis in theologia studuerat, Elmandus Acolitus [3]), et Odo Diaconus, magister Garinus, qui conventaverat Parisiis de artibus, et hic sacerdos audierat theologiam a magistro Stephano Archiepiscopo Cantuariensi; Ulricus sacerdos de Lueri, qui sexagenarius studuerat in theologia tempore multo [4]), Petrus de sancto Clodowaldo sacerdos et sexagenarius, qui etiam audierat theologiam; Stephanus Diaconus de Veteri Curbuelo [5]). Isti instinctu diaboli haereses multas et maximas excogitaverant, et iam in plurimis locis disseminaverant. NOVICIUS: Quae fuerunt capitula, in quibus viri scientia et aetate tam magni errare potuerunt? MONACHUS: Dicebant non aliter esse corpus Christi in pane altaris, quam in alio pane et in qualibet re; sicque Deum locutum fuisse in Ovidio, sicut in Augustino. Negabant resurrectionem corporum, dicentes nihil esse paradisum, neque infernum, sed qui haberet cognitionem Dei in se, quam ipse habebant, haberet in se paradisum; qui vero peccatum mortale, haberet infernum in se sicut dentem putridum in ore. Altaria sanctis statui, et sacras imagines thurificare [6]), idolatriam esse dicebant; eos qui ossa martyrum deosculabantur, subsannabant. Maximam etiam blasphemiam ausi sunt dicere in Spiritum sanctum, a quo omnis munditia est et sanctitas. Si aliquis in spiritu [7]) est, aiebant, et faciat forni-

1) BC aurifaber, ut infra. — 2) ACDP Emelrici. — 3) acolythus est proximus subdiaconatui gradus. — 4) BC multo tempore. — 5) C Curbuel, ut supra. — 6) DP thurificari. — 7) DR add sancto.

Digitized by Google

cationem, vel[1]) aliqua alia pollutione polluatur, non est ei peccatum, quia ille spiritus, qui est Deus, omnino separatus a carne, non potest peccare, et homo qui nihil est, non potest peccare, quamdiu ille spiritus, qui est Deus, est in eo[2]). Ille operatur omnia in omnibus[3]). Unde concedebant, quod unusquisque eorum esset Christus et Spiritus sanctus. Impletumque est in eis quod dicitur in Evangelio: *Surgent pseudo Christi et pseudo prophetae*, et cetera[4]). Habebant etiam miserrimi illi argumenta sua nullius prorsus valoris, quibus suos errores confirmare nitebantur. Quorum perfidia hoc ordine detecta est. Praedictus Wilhelmus aurifaber venit ad magistrum Rudolphum de Naumutico, dicens se esse[5]) missum a Domino, et hos infidelitatis articulos ei[6]) proposuit: Pater sub quibusdam formis operatus est in veteri testamento, scilicet legalibus; Filius similiter sub quibusdam formis, ut in sacramento altaris et baptismi, et aliis. Sicut ceciderunt formae legales in primo Christi adventu, ita nunc cadent omnes formae, quibus Filius operatus est, et cessabunt sacramenta, quia persona Spiritus sancti clare se manifestabit in quibus incarnabitur, et principaliter per septem viros loquetur, quorum unus ipse Wilhelmus erat. Item[7]) prophetabat quod infra quinque annos istae quatuor plagae evenire deberent. Prima super populum, qui fame consumetur[8]); secunda erit gladius, quo se Principes interficient; tertia, in qua terra aperietur et deglutiet burgenses; in quarta descendet ignis super praelatos Ecclesiae, qui sunt membra Antichristi. Dicebat enim quia Papa esset Antichristus, et Roma Babylon; et ipse Papa[9]) sedet in monte Oliveti, id est, in pinguedine potestatis. Iam enim tredecim anni elapsi sunt, et nihil horum contigit quae pseudo ille propheta futura infra quinquennium praedixerat. Et ut favorem sibi captaret Philippi Regis Franciae, etiam hoc adiecit: Regi Francorum subiicientur omnia regna et filio eius, qui erit in tempore Spiritus sancti, et non morietur, et dabuntur duo-

1) ACDP et. — 2) C et homo, qui in illo est, non potest peccare, quamdiu abest spiritus. Verba, et homo — peccare, absunt a codice B, qui sequentia in hunc modum exhibet: Quamdiu illum spiritum, qui est Deus, habet, in eo ille operatur omnia in omnibus. — 3) Cor. I, 12, 6. — 4) Matth. 24, 24. — 5) esse om CD. — 6) C ei articulos. — 7) AP ipse. — 8) B conficietur. — 9) Papa add BC.

Digitized by Google

decim panes Regi Francorum, id est, scientia scripturarum et potestas. His auditis, magister Rudolphus interrogavit, si aliquos haberet socios, quibus ista fuissent revelata. Cui [1]) cum respondisset, habeo multos, supradictos viros nominans, perpendens vir prudens imminens periculum Ecclesiae, et se solum ad investigandam [2]) eorum nequitiam, eosque convincendos non posse sufficere, ex quadam simulatione dicebat, sibi esse revelatum a Spiritu sancto de quodam sacerdote, qui cum eo praedicare deberet sectam eorum. Et ut famam suam servaret illaesam, nunciavit haec omnia Abbati sancti Victoris, et magistro Roberto, et fratri Thomae, cum quibus adiit Episcopum Parisiensem, et tres magistros legentes de theologia, videlicet Decanum Salebergiensem [3]), et magistrum Robertum de Kortui [4]), et magistrum Stephanum, omnia haec eis insinuantes. Qui territi valde, iniunxerunt saepedicto Rudolpho in remissionem peccatorum suorum, et alteri sacerdoti, ut se fingerent esse [5]) de illorum consortio, donec scientias omnium audivissent, et plenius omnes articulos incredulitatis eorum explorassent. Magister vero Rudolphus et suus socius sacerdos in exsecutione huius laboris cum ipsis haereticis circuierunt Episcopatum Parisiensem, Lingonensem, Trecensem, et Archiepiscopatum Senonensem in tribus mensibus, et quam plurimos de eorum secta invenerunt. Ut itaque ipsi haeretici plene de ipso magistro Rudolpho confiderent, quandoque vultu elevato se spiritu in coelum raptum simulabat, et postea aliqua quae se vidisse dicebat, in conventiculis eorum narrabat [6]), et publice eorum fidem de die in diem se praedicaturum spopondit. Tandem reversi ad Episcopum, visa et audita enarraverunt. Quo audito, Episcopus praedictus [7]) per provinciam pro eis misit, eo quod non essent in civitate, excepto uno Bernardo. Qui cum essent in custodia Episcopi, congregati sunt ad eorum examinationem vicini Episcopi et magistri theologi; proposita sunt eis supradicta capitula, quae quidam ex eis in praesentia omnium protestabantur, quidam vero cum resilire vellent, et se convinci viderent, cum ceteris stabant in eadem pertinacia, nec negabant. Tanta audita perversitate, consilio Episcoporum

1) AP qui. — 2) P investigandum. — 3) P Saleburgiensem — 4) A Korcui. — 5) esse om BC. — 6) BC in conventibus eorum enarrabat. — 7) BC praedictus Episcopus; mox D per provincias.

Digitized by Google

et theologorum ducti sunt in campum, et coram universo Clero et populo degradati, et in adventu Regis, qui tunc praesens non erat, exusti. Qui mente obstinata nullum ad interrogata dabant responsum, in quibus in ipso mortis articulo nullum perpendi poterat poenitentiae indicium. Cum ducerentur ad tormenta, tanta exorta est aeris inclementia, ut nemo dubitaret quin ab eis aer fuisset concitatus, a quibus tantus error morientibus fuerat persuasus. In ipsa nocte is, qui inter eos potior habebatur, ad ostium cuiusdam inclusae pulsans, sero suum errorem confessus est, asserens se magnum hospitem esse in inferno, et aeternis incendiis deputatum. Quatuor ex eis fuerant examinati, sed non sunt combusti, videlicet magister Garinus, Ulricus sacerdos, Stephanus Diaconus, qui perpetuo reclusi sunt carcere; Petrus vero antequam caperetur, prae timore monachus effectus est. Magister Almericus [1]), qui praedictae pravitatis magister fuerat, eiectus est de cimiterio, et in campo sepultus. Eodem tempore praeceptum est Parisiis, ne quis infra triennium legeret libros naturales. Libri magistri David, et libri Gallici de theologia, perpetuo damnati sunt et exusti. Sicque per Dei gratiam haeresis exorta succisa est.

CAPITULUM XXIII.

De haeretico apud Trecas exusto, qui se dicebat esse Spiritum sanctum.

Vix sunt duo anni elapsi, quod quidam diabolo plenus apud Trecas [2]) se esse Spiritum sanctum publice praedicabat. Cuius insaniam populi non sufferentes, in crate posuerunt, et copioso igne circumposito in carbonem redegerunt. NOVICIUS: Puto vitam illorum multum exsecrabilem esse, quorum tam foeda est doctrina. MONACHUS: Ut amplius detesteris haereticorum sectas, unum tibi de illorum vita subiungam exemplum.

CAPITULUM XXIV.

De haereticis Veronensibus.

Tempore Frederici Imperatoris cum Lucius Papa fecisset Veronae civitate Lombardiae moram, multis tam Ecclesiarum

1) B Amelricus, C Emelricus. — 2) Troyes.

Digitized by Google

praelatis quam regni Principibus ibidem congregatis, et esset ibi Godescalcus monachus noster, tunc maioris ecclesiae in Colonia canonicus, cum fratre suo Everhardo canonico sancti Gereonis, hospes illorum pene singulis noctibus cum uxore et filia de domo propria egressus est. Quod cum considerasset Everhardus, interrogavit nescio quem illorum, quo irent, vel quid agerent? Cui cum responsum esset, veni et vide, secutus est illos in domum quandam subterraneam, amplam satis, in qua multis ex utroque sexu congregatis, quidam haeresiarches sermonem blasphemiis plenum cunctis tacentibus fecit, per quem vitam et mores illorum instituit. Deinde exstincta candela, unusquisque sibi proximam invasit, nullam habentes differentiam inter legitimam et absolutam [1]), inter viduam et virginem, inter dominam et ancillam, et, quod horribilius erat, inter sororem et filiam. Everhardus vero haec videns, utpote iuvenis luxuriosus atque vagus [2]), simulans se discipulum, hospitis sui filiae, vel alteri cuilibet puellae in sermone se coniunxit, cum qua exstincta candela peccavit. Cumque hoc [3]) actitasset pene annum dimidium, magister cunctis audientibus ait: Juvenis iste tam studiose frequentat auditorium nostrum, cito habilis erit ad docendum alios. Hoc verbo audito, non amplius intravit. Et, sicut mihi retulit praedictus Godescalcus, cum illum de hoc argueret, respondit: Sciatis, frater, me non frequentare conventicula haereticorum propter haereses, sed propter puellas. Ecce talis est vita et lex [4]) haereticorum. Nec mirum, quia non credunt resurrectionem vel gehennam, sive poenam malorum; impune enim [5]) transire putant quaecunque agunt. NOVICIUS: Audivi quod multi haeretici sint in Lombardia. MONACHUS: Hoc mirum non est, habent enim suos magistros in diversis civitatibus, aperte legentes, et sacram paginam perverse exponentes.

CAPITULUM XXV.*)

De haeretico, qui diabolum dicebat esse principem huius mundi, eo quod mundum creasset.

Eo tempore quo Otto Rex profectus est Romam coronari

1) XII, 5: „nullam habens differentiam inter matrem et filiam, inter legitimam et absolutam.“ — 2) libri vanus. Conf. XI, 59. — 3) AP haec; paulo post C annum et dimidium. — 4) BC lex et vita. — 5) enim om BC. — *) Homil. III. p. 7.

Digitized by Google

in Imperatorem, et issent cum eo Johannes Episcopus Cameracensis, Henricus Scholasticus sancti Gereonis, magister Hermannus canonicus Bonnensis, simul ingressi sunt scholas cuiusdam haeresiarchae. Locus quem tunc legebat, is erat: *Jam iudicium mundi venit; iam princeps mundi huius eiicietur foras* [1]). Quem locum ita glossavit: Ecce Christus diabolum principem huius mundi vocavit, quia hunc mundum creavit. Cum quo praedictus Hermannus satis dure disputavit, et, sicut mihi retulit, quod Deus creasset omnia tantum verbo [2]), visibilia et invisibilia, corporalia et spiritualia, non solum ex scripturis, sed etiam [3]) ex ratione demonstravit. Haec dicta sint de haereticis, qui membra sunt diaboli. Hoc enim noveris, quod multo intensius suam diabolus exerceat malitiam [4]) in haereticis, quam in energuminis. NOVICIUS: Possunt energumini, id est, obsessi a diabolo, habere caritatem? MONACHUS: Etiam; sicut superius [5]) dictum est, non in animabus, sed in corporibus est.

CAPITULUM XXVI.

De puella, quam diabolus intravit cum esset quinquennis.

Mulier quaedam in Briseke satis crudeliter hoc angore [6]) vexabatur. Hanc diabolus cum esset quinquennis, hoc ordine intravit. Die quadam cum lac manducaret, pater eius iratus dixit: Diabolum comedas in ventrem tuum. Mox puellula [7]) sensit eius ingressum, et usque ad maturam aetatem ab illo vexata, hoc anno primum meritis Apostolorum Petri et Pauli, quorum limina visitavit, liberata est. Quis dicere audeat, quinque annorum infantulam baptizatam non habere caritatem? De qua idem daemon dicebat: Me egresso, nunquam aliud post hanc vitam sentiet purgatorium. Obsessi peccata sua confitentur, orant et communicant. Quod diabolus quosdam Dei permissione in corporibus suis laedat, quibusdam tibi ostendam exemplis.

1) Johan. 12, 31. — 2) tantum verbo add C. — 3) etiam add C; paulo post ADP monstravit. — 4) D exercet malitiam, BP malitiam exerceat. — 5) BC in superioribus. — 6) hoc angore om C; ceteri libri omnes habent hoc anno. — 7) BD puella, C puella illa.

Digitized by Google